

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA DIDAKTIK O'YINLAR AHAMIYATI

Buxoro davlat pedagogika instituti 1-kurs magistranti

Axmedova Zarina Raxmat qizi

Annotatsiya: *Bugungi kunda maktabgacha ta'lim tashkilotlarining maqsadi bolalarni intellektual, axloqiy, jismoniy va estetik jihatdan har tomonlama barkamol avlod sifatida tarbiyalashdan iborat. Ushbu maqsadning boshida birinchi navbatda bolalarni o'qitish va tarbiyalash yotadi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'limni tashkil etishda o'yinlar eng yuqori darajani egallaydi, butun faoliyat jarayoni o'yin asosida quriladi. Ushbu maqola maktabgacha yoshdagi bolalarda didaktikning o'yinlarning ahamiyati va didaktik o'yinlarning kognitiv faollikni oshirishdagi ta'sirini o'rganishga bag'ishlangan.*

Kalit so'zlar: *Didaktik o'yinlar, maktabgacha yoshdagi bolalar, kognitiv faoliyat, o'yin faoliyati, maktabgacha ta'lim.*

Annotation: *Today, the goal of preschool educational organizations is to educate children intellectually, morally, physically and aesthetically as a harmonious generation in every possible way. At the beginning of this goal, first of all, lies the education and upbringing of children. In the organization of education in preschool educational organizations, games occupy the highest level, the entire process of activity is built on the basis of the game. This article is devoted to the study of the importance of didactic games in preschool children and the effects of didactic games in increasing cognitive activity.*

Keywords: *Didactic games, preschool children, cognitive activity, play activities, preschool education.*

“Ta'lim-tarbiya jarayonini takomillashtirish bolalarning rivojlanganligi darajasini va ularning umumiy boshlang'ich ta'limga tayyorligini, shuningdek,

ularning ijtimoiy, shaxsiy, hissiy, nutqiy, jismoniy va ijodiy rivojlanishini baholash asosida amalga oshirilishi lozim. Bunda bolalar vatanga muhabbat hissini, oilaga, o'z xalqining milliy, tarixiy, madaniy qadriyatlarga hurmat, atrof-muhitga nisbatan ehtiyotkorona munosabatni shakllantirishga alohida e'tibor qaratish lozim¹”

Maktabgacha yosh bu inson hayotining o'ziga xos davri. Uning o'ziga xosligi uning maxsus sezgirligi, atrofdagi voqelikni o'zlashtirishga juda ham sezgirdirlar. O'yinning ko'ngilochar shaklida berilgan bilimlarni bolalar uzoq "ruhsiz" mashqlar, faoliyatlar bilan bog'liq bo'lganlarga qaraganda tezroq, kuchliroq va osonroq egallaydilar. Shuning uchun faoliyatlarni o'yin orqali tashkil etish, xususan, didaktik o'yinlar muammosi pedagogikaning eng dolzarb muammolaridan biridir. Bolani bilim va aqliy faoliyat usullari bilan boyitish, kognitiv qiziqishlar va qobiliyatlarni shakllantirish kerak. O'yin maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyalanuvchisining asosiy faoliyati hisoblanadi. Bolaning xotirasi, tasavvuri, tafakkuri, hissiyotlari, irodasi, xarakterining rivojlanishi o'yin jarayonida sodir bo'ladi. Didaktik o'yinlar kognitiv xarakterning qobiliyatlari va ehtiyojlarini, intellektual axloqiy va irodaviy fazilatlarni rivojlantirishni va kognitiv qiziqishni shakllantirishni rag'batlantiradi. Bolalar bilan ishlashda turli didaktik o'yinlarni qo'llagan holda, bolalar materialini yaxshiroq idrok etishlari va murakkab vazifalarni to'g'ri bajarish ko'nikmalarini hosil qilish mumkin. Didaktik o'yinlarni qo'llash pedagogik jarayonning samaradorligini oshiradi, bundan tashqari, didaktik o'yinlar bolalarning aqliy rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi, bolalarda xotirani, fikrlashni rivojlantirishni rag'batlantiradi. Didaktik o'yinlar juda katta ahamiyatga ega ekanligini hisobga olgan holda faoliyat jarayonida keng qo'llash lozim. Tarbiyalanuvchilar maktabgacha ta'lim tashkilotlarida olib borilayotgan o'qitish jarayonlaridan zerikib qolmasligi kerak. O'qitish quvonchli bo'lishi kerak! Didaktik o'yinlarda shaxsning to'liq rivojlantirishni rag'batlantiruvchi shartlar mavjud: kognitiv va hissiy printsiplarning birligi, tashqi va ichki harakatlar, bolalarning jamoaviy va individual faoliyati

¹ O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA TA'LIM TIZIMINI 2030-YILGACHA RIVOJLANTIRISH KONSEPSIYASI

kabilardir. Shunday qilib, har bir o‘yin bolaga yangi his-tuyg‘ular, ko‘nikmalar olib keladi, muloqot tajribasini kengaytiradi va jamoaviy va individual faoliyatni rivojlantiradi. Shularni hisobga olgan holda o‘yinlarni bosqichlarning zarur ketma-ketligi, har bir bola uchun eng oddiy va eng qulay o‘yinlardan tortib, murakkabroq o‘yinlargacha bola bola hayotida o‘zining tasiri mavjudligini unutmasligimiz lozim. Shaxsning faoliyat subyekt sifatida shakllanishi o‘yindan boshlanadi. O‘yin katta va ichki ahamiyatga ega ekanligi shubhasiz. Deyarli barcha maktabgacha ta’lim tashkilotlarining har bir guruhida har qanday faoliyat davomida, shu jumladan o‘yin vaqtida o‘zini boshqacha tutadigan va shunga mos ravishda boshqacha yondashuvni talab qiladigan kamida uch turdagi bolalar mavjud. Birinchi turdagi bolalar juda faol, harakatchan, kuchli hayajonga moyil. Ular har qanday yangi o‘yinni bajonidil qabul qilishadi va unda ishtiyoq bilan ishtirok etishadi. Odatda ular tezda o‘yin maqsadini tushinishadi va faol rollarni bajarishga intilishadi. Ammo ko‘pincha bu bolalar boshqalarga e‘tibor bermaydilar va o‘z qobiliyatlarini namoyish etish bilan band bo‘lishadi. Bunday bolalar uchun qoidalarni bajarish eng qiyin hisoblanadi: o‘z navbatini kutish, ma‘lum bir signalgacha harakat qilmaslik, asosiy rol yoki jozibali obyektidan boshqalarga voz kechish kabilardir. Bundan tashqari, ushbu qoidalarni amalga oshirish, qoidalarni bajarish ular uchun ayniqsa foydalidir. Bunday o‘yinlarni o‘tkazishda birinchi tur tarbiyalanuvchilarga qoidalarga rioya qilishning ahamiyatini ko‘rsatish va ularga rioya qilganlaridan so‘ng mamnun bo‘lishlarini ta‘minlashga harakat qilish lozim. Ikkinchi turdagi bolalar ko‘proq uyatchan va ehtiyotkor bo‘lishadi. Ular odatda o‘yinning maqsadini darhol anglamaydilar va yangi faoliyatga o‘tishga tayyor emaslar. Avvaliga ular qiziqishsiz, boshqa bolalarning harakatlarini kuzatadilar. Bunday bolani faoliyatga tayyor bo‘lgunga qadar faol rol o‘ynashga, faoliyatni bajarishga majburlamaslik lozim. O‘yinni tomosha qilish va birinchi navbatda unda passiv ishtirok etish, u asta-sekin kattalar va uning tengdoshlari tomonidan o‘yinga qiziqish uyg‘otadi. So‘ngra malum vaqt o‘tgach, u tashabbusni o‘z qo‘liga olishni boshlaydi. Albatta, bu tarbiyachining ko‘magi va roziligi bilan amalga oshadi. Biroq, uchinchi guruh tarbiyalanuvchilar, hatto tarbiyachining

ko‘magi bilan ham o‘yinga kirishib keta olmaydi. Har bir guruhda tengdoshlaridan orqada qoladigan va ular bilan teng harakat qila olmaydigan, passiv tarbiyalanuvchilar bo‘lishi mumkin. Bunday bolalar o‘yinni takroriy takrorlash orqali ham, faoliyatning maqsadini tushuna olishmaydi, faol rollardan qochishadi va ularni o‘z zimmalariga olishganda ham, noto‘g‘ri harakat qilishadi. Bu guruhda kiruvchi tarbiyalanuvchilar alohida e‘tibor talab qiladi. Ular kattalar bilan shaxsiy aloqaga, shaxsiy e‘tiborga, tushuntirishga, rag‘batlantirishga muhtoj bo‘lishadi. Adabiyotlarni nazariy o‘rganish, natijalarini amaliy faoliyatga tahlil qilib, tadbiq etish orqali didaktik o‘yinlarni qadim zamonlardan boshlab maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalashda har doim katta ahamiyatga ega bo‘lgan degan xulosaga kelish mumkin. O‘yindan foydalanishning didaktik usuli XVIII asrda I. B. Bazedov, C. G. Salzman, kabi pedagoglar tomonidan ishlab chiqilgan. Ular bolalarning ta‘limini yanada qiziqarli, ularning yosh xususiyatlariga mos qilish uchun turli o‘yinlardan foydalanganlar. Ushbu o‘yinlarni qo‘llashning didaktik usuli pedagogikada 2000-yilga kelib F. Ferebl tomonidan taqdim etilgan. U o‘yinni nutqni boyitish, fikrlash, tasavvurni rivojlantirishda katta tarbiyaviy ahamiyatga ega ekanligini takidlab o‘tgan. F. Ferebl o‘yinni maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida bolalarni tarbiyalash uchun asos deb hisoblagan. F. Ferebl bolalar uchun turli didaktik o‘yinlarni ishlab chiqqan. Didaktik o‘yinlarning rolini ochib berish haqidagi maxsus bilimlar Tixeevaga tegishlidir (Tixeeva, 2013). U didaktik o‘yin bolaning eng xilma-xil qobiliyatlarini, uning idrokini, nutqini, e‘tiborini, tafakkurini rivojlantirishga imkon beradi, deb hisoblagan. Tixeeva tomonidan ishlab chiqilgan ba‘zi didaktik o‘yinlar hozirgi kunga qadar maktabgacha ta‘lim tashkilotlari faoliyatlarida keng foydalaniladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1 O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta‘lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi.

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo‘yiladigan Davlat talablari”

2. O‘zbekiston Respublikasining “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi,

2 The role of the didactic games in enhancing cognitive activity at preschool children.

3 Internet tarmoqlari.